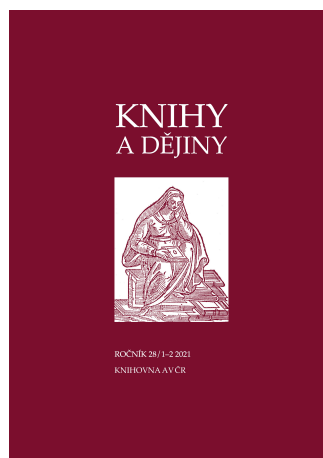

Format de citation

Hlaváček, Ivan: Rezension über: Markus Friedrich / Monika E. Müller (eds.), Zacharias Konrad von Uffenbach. Büchersammler und Polyhistor in der Gelehrtenkultur um 1700, Berlin ; Boston: De Gruyter Oldenbourg, 2021, in: *Knihy a dějiny*, 28 (2021), S. 198-201, DOI: [dx.doi.org/10.23852/KAD.2021.28.13](https://doi.org/10.23852/KAD.2021.28.13), heruntergeladen über Website

copyright

Cet article peut être téléchargé et/ou imprimé à des fins privées. Toute autre reproduction ou représentation, intégrale ou substantielle de son contenu, doit faire l'objet d'une autorisation (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

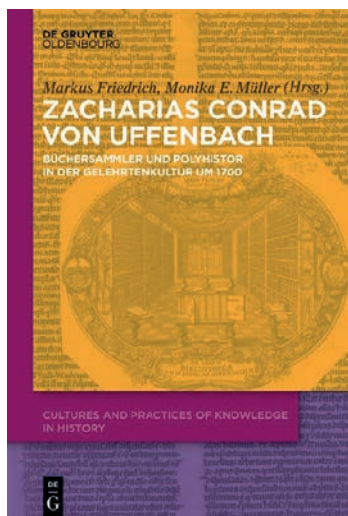
v podstatě podchytit je toliko bibliograficky: Urs B. Leu, *Buchdruck und Reformation in Zürich* (s. 19–31) ukazuje, jak tamní tiskařské aktivity byly odvislé od osobního nasazení a po smrti vůdčí osobnosti Kryštofa Froschauera došlo k jejich úpadku. Důkladné a přehledné grafy a tabulky dávají znamenitý vhled do situace. – Frédéric Barbier věnuje pozornost jednomu z „hochburgů“ tiskařského umění ve stati *Die Buchstadt Strassburg im Spannungsfeld der Reformation* (1517–1538/1541, s. 33–48). Karl Vocelka, *Die Reformation in Wien und die damit zusammenhängenden Drucke* (s. 49–61). Karl W. Schwarz, *Ein Reformator aus Innerösterreich. Primus Truber und der südslawische Buchdruck in der Uracher Bibelanstalt* (s. 63–84) potvrzuje význam tisku na rozvoj reformace a nešetří čísly: během necelých tří luster (1517–1530) se odhaduje, že bylo vytištěno nejméně 20 milionů tiskovin, z toho většinou ze strany reformátorů, takže lze snadno přijmout parolu o tom, že bez tisku by se reformace neprosadila. Martin Krickl, *Blotius digital. Eine digitale Katalogedition zum Frühbestand der Wiener Hofbibliothek* (s. 85–104, s dvěma vyobr.) Jde samozřejmě o zpřístupnění knižního souboru shromážděného prefektem vídeňské Dvorní knihovny Hugo Blotiem (1536–1608). István Monok, *Veränderungen in der thematischen Zusammenstellung ungarländischer Schulbibliotheken im ersten Jahrhundert der protestantischen Reformation* (s. 105–121). Východiskem je rakouský, burgenlandský Güssing, ale informace přicházejí i ze Sedmihradska.

Attila Verók, *Melanchthon-Rezeption bei den Siebenbürger Sachsen im Reformationsjahrhundert* (s. 124–137). Zoltán Csepregi, *Die Osmanen unterstützen die Evangelischen? Über die Reformation unter der Türkenherrschaft von Melanchthon bis Bullinger* (s. 139–157) ukazuje, že jde o parolu 16. století, která ale měla dlouhý život. Detlef Haberland, *Der Buchdruck in Schlesien und die Reformation* (s. 173–194, se sedmi vyobr.) nepodává statistický obraz, ale jen rámcovou charakteristiku situace ve Vratislavi, Lehnici a Nise. Po krátkých biogramech autorů a osobním a místním rejstříku je velmi vítaný osmistránkový alfabertický seznam titulů jednotlivých citovaných děl. Na závěr jen perličku z úvodu knihy, kde se hovoří o recepci nových proudů východními kulturami (!), mezi nimiž vedle Slezska a polského království figuruje i království moravské.

IVAN HLAVÁČEK

■ **Zacharias Konrad von Uffenbach. Büchersammler und Polyhistor in der Gelehrtenkultur um 1700 (Wissenskulturen und ihre Praktiken), Hg. von Markus Friedrich und Monika E. Müller, Berlin-Boston, De Gruyter Oldenbourg 2021, 430 s., obr. příl.**

Doba raného novověku je rozhraním mezi středověkem charakterizovaným knihou rukopisnou a dobou, kdy se v 19. století kniha tištěná (jejíž písmo v raném novověku bylo leckdy nazýváno *Ars artificialiter scribendi*) stala obecně

rozšířeným „spotřebním zbožím“. Středověký rukopis často i u humanistů ztrácel svou hodnotu, pokud jeho text byl převeden do písma tištěného. Nadto se rozpadaly středověké kulturní struktury, takže není divu, že šlo o dobu, která velmi často byla pro středověký kodex krajinou nehostinnou. Pokud se velké středověké soubory zachovaly, byly často vytlačovány na okraj zájmu, či dokonce za něj. A tak to byly – výjimky existují samozřejmě stále – velmi často osoby občanského původu, které si uvědomovaly důležitost starých knih a stávaly se tak nepominutelným mostem mezi středověkou rukopisnou kulturou a začátky moderní vědy, často doslova zachránci nenahraditelných duchovních hodnot. U přeživších velkých institucí církevních (i zde jsou výjimky, např. Strahov) či v tradičních knihovnách šlechtických (z výjimek např. roudnická knihovna lobkowiczská) rukopisná kniha stála často na okraji zájmu a byla svým způsobem jen trpěna, milovníci

rukopisné knihy z řad zejména měšťanských vzdělavců se stávali jejich zachránci na poslední chvíli. Jejich jména zpravidla zapadla a teprve soustavněji od konce 19. století badatelskou prací jsou jejich jména a zásluhy odkrývány. Ale stále je to jen špička pověstného ledovce.

Mezi tyto osoby patří i jen poměrně méně známý učený polyhistor, frankfurtský purkmistr Zachariáš Konrád von Uffenbach (1683–1734), kterému se přes všechno, co o něm už bylo napsáno, dosud nedostalo takové pozornosti, jaké by bylo třeba. Nicméně si zaslouží zmínky dvousetstránková práce Konrada Frankeho z r. 1965, která je věnována výlučně Uffenbachově sbírce rukopisů. Tomu do značné míry učinilo konec sympozium, které mu bylo v roce 2018 věnováno v Hamburku a jehož doplněné výsledky máme nyní před sebou. Nejde ovšem ani o jeho biografii, ani o soustavný výklad o jeho knihovně, nýbrž o sondy do tří základních aspektů problematiky. Ostatně Zachariáš Konrád nebyl jen bibliofil, ale jeho sběratelský záběr byl širší. To však zůstává v této knize zcela na okraji zájmu. A ani tak nebylo postiženo vše, co by si pozornost zasloužilo. Nejdříve jde o pět statí, které jsou věnovány jeho osobě s akcentem na jeho sběratelské sklony. Následují čtyři statí o jeho sbírce samotné, aby tu třetí pod názvem *sběratelství* (*Das Sammeln*) tvořila závěrečná pětice příspěvků. Každá stať má závěrem svou samostatnou obsáhlou bibliografii a jak se lze snadno přesvědčit, tituly v nich přicházející se prakticky nedublují,

takže dostáváme vlastně mnohastránkovou, pochopitelně ovšem výběrovou bibliografii ke kulturním dějinám doby kolem roku 1700. Knihu uzavírají tři rejstříky: osobní, místní a rukopisů. Ten poslední tvoří 21 knihoven se signaturami kodexů z Uffenbachova majetku, které obsahují velmi různý počet rukopisů. Nejvíce jich je – hodně přes sto – ve Státní a univerzitní knihovně v Hamburku, následují univerzitní knihovny ve Frankfurtu a Lipsku.

Ale až na stať Friederiky Bergerové pojednávající o řeckých rukopisech v Uffenbachově knihovně a podávající soupis (ne popis) 26 kodexů (s. 185–206) a Karin Sturmové, která pojednává o Uffenbachových rukopisech v Lipsku a závěrem svého příspěvku podává stručný popis 13 jednoznačně Uffenbachovi patřících rukopisů (s. 207–230) a rozpravu, jde o řadu statí, které zasazují Uffenbachovy aktivity do širších souvislostí nejen frankfurtských. Klíčová je stať Helmuta Zedemaiera, *Zacharias Konrad von Uffenbach. Fünf Schlaglichter auf einen gelehrten Sammler* (s. 11–68), která přináší víc, než slibuje. Ocítáme se nejdřív v Zachariášových osmi místnostech zaplněných knihami (velmi impresivní mědiryt publikovaný na s. 59 znázorňující průhled do jeho království je mimořádně působivý). Stať podtrhuje otevřenost Uffenbacha samotného, který komunikoval o svých knihách v korespondencích (prý nenechal žádný dopis bez odpovědi!), dával své poklady k dispozici, ba měl dokonce knihovníka (amanuensis), který zhotovoval žádané opisy. Uffenbach

nebyl ovšem jen sběratel, nýbrž své texty studoval a excerpoval, jak o tom svědčilo devět impozantních svazků jeho výpisů (dochovány jsou jen čtyři). A o jeho vědecké socializaci svědčí dodnes jeho rozsáhlá písemná komunikace, která byla vydávána již za jeho života. Na s. 36n. se čte zajímavá (vtipná) reprodukce osvěcenské filipiky ohledně „polyhistorství“ předchozí doby.

O ostatních statích spíše už jen bibliograficky. Julia Schmidt-Funke, *Die Frankfurter Brüder von Uffenbach im Kontext städtischer Sammlungspraxis* (s. 69–92) vyvozuje sběratelství obou Uffenbachů z celkového ovzduší exkluzivní patricijské frankfurtské společnosti. Frank Fürbeth, *Privater Buchbesitz in Frankfurt vom Spätmittelalter bis zum Zacharias Konrad von Uffenbach* (s. 93–123) o zmínkách o středověkém knihovnictví ve Frankfurtu, které bylo formováno městskými kláštery. Návazně na ně vzniká na sklonku 15. století radní knihovna a vedle ní pak 1529 první veřejná frankfurtská knihovna. Následně jsou představeny jednotlivé knihovny místních patricijů 16. století, často impozantního rozsahu a to na základě různých podkladů: někdy jde o fyzicky doložená torza, jindy se autor opírá o staré (původní) soupisy různého charakteru. Axel E. Walter, *Zacharias Konrad von Uffenbach und das Bibliothekswesen seiner Zeit* (s. 125–163). Její ráz vysvětluje dlouhý podtitulek *Kritische Bestandsaufnahme und inhärenter Gegenentwurf in seinen Merkwürdigen Reisen durch Niedersachsen, Holland und Engelland*. Zaměřuje se zejména na Oxford

a podává charakteristiku světél a stínů zejména „státního“ knihovnictví doby z Uffenbachova pohledu. Heike Düsel-der, „*Perlen aus dem Mist heraus geklaubt*“. *Wissens und Sammlungsbestände einer frühneuzeitlichen Hansestadt im Blick eines reisenden Gelehrten* (s. 165–181) se zaměřuje na Lüneburg v Uffenbachově podání. Monika E. Müller, „*Vortrefflich nützliche Bilderbücher [...]?*“ (s. 231–264) rozebírá několik pozdně středověkých rukopisů ze Zachariášovy sbírky. Markus Friedrich, *Von Zürich nach Frankfurt nach Hamburg* (s. 265–289). Skoro pytický titulek vysvětluje sáhodlouhý podtitul: *Die Reise der Quellenexzerpte Johann Heinrich Otts (1617–1682) durch Mitteleuropa und Konrad Zacharias Uffenbachs Rolle für die Täufergeschichtsschreibung des 18. Jahrhunderts*. Markus Stiebing, *Die Nutzung einer Gelehrtensammlung. Überlegungen zur Bibliotheca Uffenbachiana Universalis* (s. 294–317). Na konci 20. let 18. století dochází ke zlomu v Uffenbachových aktivitách a zjišťu-

je se, že finanční prostředky i časově náročné funkce ve městě nedovolují jeho zálibu opřevzat v plném rozsahu, takže Zachariáš vydává aukční katalog s celkem 40 000 titulů a nadále se soustřeďuje pouze na sbírání rukopisů. Ines Peper, „*Nach altem Gesetz sollen die Tore der Musen offenstehen*“. *Der Briefwechsel Zacharias Konrads von Uffenbach mit dem Melker Benediktiner Bernhard Pez* (s. 319–333). Mona Garloff, *Zacharias Konrad von Uffenbach und der Buchhandel* (s. 335–360). Sebastian Pranghofer, *Anatomisches Wissen im gelehrten Urteil* s podtitulkem: *Zacharias Konrad von Uffenbach und die ästhetisch-moralischen Werke der experimentellen Wissenschaften um 1700* (s. 361–384). Textovou část posléze uzavírá Jacob Schilling, *Uffenbachs Beziehungen zu den Medizinern der Academiae Naturae Curiosorum* (s. 385–411). Zajímavou knihu uzavírají samostatné rejstříky osob a míst a soupis rukopisů.

IVAN HLAVÁČEK